

A KÖZMŰVELŐDÉSI KÖNYVTÁRAK 1962. ÉVI EREDMÉNYEI

A tanácsi és a szakszervezeti közművelődési könyvtárak eredményeit már az elmúlt évben is együtt adtuk közre. Most olyan táblázatot nyújtunk, amely lehetővé teszi, hogy a két hálózatot külön-külön és együtt is megvizsgálhassuk. Az így összeállított táblázat ugyan terjedelmes egy kissé, úgy véljük azonban, áttekintése így sem fásasztó és azzal az előnnyel jár, hogy ebben a formában világosabb képet ad az egyes területek könyvtári helyzetéről.

Az adatok egyesítését az tette lehetővé, hogy a szakszervezeti könyvtárak adatgyűjtése a hálózatok szervezéséhez igazodva vidéken megyék szerint, Budapesten szakszervezetként történt. A szakszervezeti könyvtárak területén is *évről évre javul az adatgyűjtés munkája*, egyre megbízhatóbbak, valósabbak a jelentések. Ebben az évben a szakszervezeti hálózati központok majdnem minden könyvtártól begyűjtötték a jelentéseket. A tapasztalatok azt mutatják, hogy az adatot nem szolgáltató könyvtárak nagyrésze valójában alig fejt ki tevékenységet.

A tanácsi közművelődési hálózatokban a megyei jogú városok adatai a kérdéses megyei könyvtár adataival együtt szerepelnek. Jó volna a megyei jogú városok adatait *külön* is feltüntetni, azonban ez nagyon megnövelné a terjedelmet.

A *könyvtárak számában* az elmúlt évben elenyésző a változás (5,051 tanácsi és 4,442 szakszervezeti könyvtárunk van).

Ez arra mutat, hogy egyre erősebbek a törekvések a nagyobb, hatékonyabb könyvtári egységek létrehozására: Új könyvtárak a tanácsi hálózatokban, elsősorban a peremkerületekben, a szakszervezeti könyvtárak területén pedig főként az újonnan kialakult, illetve erősebben kifejlesztett üzemekben nyíltak. Azokat a régebben nyílvántartott szakszervezeti könyvtárakat, amelyek nem fejtettek ki működést, felszámolták, vagy ahol arra a lehetőség volt, az együttműködés szellemében összevonták őket az állami könyvtárakkal.

A könyvtárak átlag kötetszáma még mindig alacsony. Az alacsony kötetszám és a könyvtárakkal szemben gyorsan növekvő igények miatt nagy fontossága van a *letéti ellátási rendszernek*. A szakszervezetek könyvtárainak 65%-a letéti rendszerben kapja a friss, jól válogatott könyveket, ami a mai szakszervezeti gyakorlatot tekintve (a legtöbb szakszervezeti könyvtárban évente két-háromszor cserélődik ki a teljes állomány) annyit jelent, mintha a könyvtárak állománya a ténylegesnek két-háromszorosa volna. Minthogy a letéti rendszer a szakszervezeti könyvtárakban nem nagyon régi, és vidéken most kezd erőteljesebben kibontakozni, ennek az ellátási formának a jelentősége egyre fokozódik. A letéti rendszeri kötetek könyvtárak tanácsi kezelésbe adása következtében a legtöbb járás területén szinte teljesen elsvadt. Valójában régebben is csak kis mértékű volt a könyvek cseréje. A járási könyvtárakba kihelyezett letétek többnyire a falusi könyvtárak állományának gyarapítását jelentették. Az apró falvak könyvtári ellátása nálunk megoldatlan s látunk kell, hogy a kis szakszervezeti könyvtárak könyvtári ellátása ma korszerűbb, mint a kis falvaké.

Az *állomány emelkedése* a tanácsi hálózatban minden eddigi mértéket meghalad (1 429 963 kötet), viszont a szakszervezeti könyvtárakban látszólag nem számottevő (83 210 kötet). Rá kell azonban itt mutatnunk arra, hogy a területi könyvtárakban a kivonásra ítélt könyvek tekintélyes hányada már kikerült ugyan az egyes könyvtárakból és a megyei, járási könyvtárak letéti raktárait terheli, az állománystatisztikában azonban még szerepel, viszont a szakszervezeti könyvtárakból kivont több mint félmillió fölös könyv már nincs benne a szakszervezeti könyvtárak adataiban. (Az elmúlt évben csak a külön kulturális költségvetést készítő szakszervezeti szervek és intézmények 10 és fél millió forintot fordítottak könyvbeszerzésre.)

Az állományból az *egy olvasóra jutó* kötetszám 7,1 (a tanácsi könyvtárakban 6,8, a szakszervezetiekben 7,8), nagyjában az előző évi szinten mozog, ami azt jelenti, hogy az elmúlt évi nagy arányú olvasólétszámemelkedéssel arányos volt az állomány növekedése, sőt a tanácsi hálózatban valamivel fel is múlta. (Előző évi adat 6,7.) Mivel egyidejűleg kívánjuk növelni az egy-egy olvasóra eső ellátottságot, valamint az olvasók számát, az állománygyarapítás területén igen nagy erőfeszítésre van még szükség.

A könyvtárak *olvasóinak száma* a két hálózatban együtt a lakosság 18,4%-a. Az emelkedés mindkét hálózatban egyaránt 16%. A tanácsi hálózatban a fejlődés üteme másfél százalékkal alatta marad az elmúlt évinek, de lényegesen nagyobb ütemű,

mint az előző években volt. Ha ezt az ütemet a tanácsi könyvtárak tartani tudják, az ötéves terv végére elérik a célul tűzött 15,5—16%-ot. Hangsúlyoznunk kell, hogy az olvasók számának nagyarányú emelkedésében fontos szerepet játszott a könyvbarátmozgalom is.

A szakszervezeti könyvtárakban az elmúlt évekhez képest 16%-kal emelkedett az olvasók száma, s ma a dolgozók 21,7%-a olvasója a szakszervezeti könyvtáraknak. Világosan bizonyosodott tehát, hogy a szakszervezeti könyvtárak helyes utat választottak azzal, hogy a nyilvántartásaikban tehertételként meghúzódnak nem tényleges olvasóikat az elmúlt évben kiiktatták, vállalván a statisztikai szépséghibát, amit az elmúlt évben az olvasók létszámának csökkenése mutatott. Az idei nagymértékű emelkedés okai: a jelentések begyűjtése szélesebbkörű volt, mint az előző években, javult a könyvtárak propagandamunkája és az idén már 251 szakszervezeti könyvtár (Budapesten 38, vidéken 213) nyilvános (területi) jelleggel dolgozik. Nagy lendületet adott a *szocialista brigádok* körében egyre jobban kibontakozó olvasómozgalom is.

A TANÁCSI ÉS A SZAKSZERVEZETI KÖZMŰVELŐDÉSI

Megye	A kötetek száma	Emelkedés 1961-hez %-ban	1000 lakosra jutó kötetek száma	Az olvasók száma	Emelkedés 1961-hez %-ban	Olvasók száma a lakosság %-ában	Kötetforgalom	Emelkedés 1961-hez %-ban	Egy olvasóra eső kötetforgalom
BARANYA ÉS PÉCS									
tanácsi	460 639	14,8	1 135	61 770	10,0	15,2	1 243 502	15,0	20,2
szakszervezeti	170 861	30,5	420	25 720	150,0	6,4	291 494	26,5	11,3
összesen	631 500	18,4	1 555	87 490	31,3	21,6	1 534 996	17,0	17,5
BÁCS-KISKUN									
tanácsi	474 589	9,7	820	80 659	20,2	14,0	1 882 337	18,0	23,3
szakszervezeti	97 560	-2,1	170	9 413	148,0	1,7	85 267	-18,0	9,0
összesen	572 149	7,4	990	90 072	27,0	15,7	1 967 604	15,4	21,9
BÉKÉS									
tanácsi	366 114	18,0	790	59 650	23,2	12,8	1 527 910	23,0	25,6
szakszervezeti	114 584	40,0	250	10 456	34,2	2,3	177 170	27,0	17,0
összesen	480 698	23,8	1 040	70 106	25,0	15,1	1 705 080	23,6	23,1
BORSOD-A. Z. ÉS MISKOLC									
tanácsi	578 867	25,0	785	93 093	9,3	12,6	1 866 674	15,0	20,0
szakszervezeti	332 010	32,4	450	37 153	27,0	5,1	776 200	-14,0	21,0
összesen	910 877	26,4	1 235	130 246	14,0	17,7	2 642 874	5,2	20,3
CSONRÁD ÉS SZEGED									
tanácsi	525 199	0,5	1 220	53 915	21,4	12,5	1 335 549	12,0	24,8
szakszervezeti	150 957	3,1	350	20 075	40,5	4,6	267 518	11,0	13,4
összesen	676 156	1,1	1 570	73 990	26,0	17,1	1 603 067	11,6	21,6
FEJÉR									
tanácsi	288 529	22,0	790	44 248	12,0	12,2	940 509	20,0	21,3
szakszervezeti	128 411	25,5	350	16 055	65,0	4,4	244 887	21,5	15,2
összesen	416 940	22,5	1 140	60 303	24,5	16,6	1 185 196	20,2	19,7
GYŐR-SOPRON									
tanácsi	317 799	18,0	810	54 814	24,0	13,9	1 042 256	24,0	18,7
szakszervezeti	130 945	24,2	330	13 764	-11,0	3,5	300 593	39,0	23,0
összesen	448 744	19,2	1 140	68 578	14,9	17,4	1 342 849	27,3	19,6
HAJDU-BIHAR ÉS DEBRECEN									
tanácsi	386 243	24,0	750	58 684	21,6	11,2	1 342 764	16,0	22,9
szakszervezeti	149 918	-17,5	290	21 685	-6,0	4,2	230 290	4,0	10,6
összesen	536 161	9,2	1 140	80 369	12,6	15,4	1 573 054	13,9	19,6
HEVES									
tanács	312 912	33,0	900	45 331	15,0	11,6	1 011 346	30,0	22,4
szakszervezeti	105 314	-6,7	300	12 568	-16,0	4,4	141 579	-32,5	11,3
összesen	418 216	20,3	1 200	57 899	6,5	16,0	1 152 925	13,1	20,0
KOMÁROM									
tanácsi	243 067	21,0	870	30 818	8,5	10,8	809 145	15,0	31,5
szakszervezeti	126 208	2,5	450	13 292	2,0	4,8	275 573	39,0	20,8
összesen	369 275	13,5	1 330	44 110	6,4	15,6	1 084 718	20,7	24,6
NÓGRÁD									
tanácsi	259 845	37,0	1 100	34 467	25,5	13,1	650 224	26,0	18,9
szakszervezeti	88 359	-9,1	340	9 273	-3,6	3,9	113 829	-33,5	12,2
összesen	348 204	22,8	1 440	43 740	18,2	17,0	764 053	6,6	17,4

A forgalom növekedése országosan némileg (1%-kal) elmarad az olvasók számának növekedésétől. A tanácsi hálózatokban nagyobb a forgalom emelkedése, mint az előző évben volt (az elmúlt évi 14,2%-kal szemben 18%-os az emelkedés), a forgalom növekedése pedig lényegesen nagyobb, mint az olvasók számának emelkedése, ami azt jelenti, hogy a hálózat elég szilárd, a nagyszámú új olvasó nem csökkentette számottevően az igénybevétel mértékét. A szakszervezeti könyvtárakban a régi (csak beírt, de a könyvtárat nem használó) olvasók kiválása és helyettük a sok új olvasó bevonása igen egészséges tünet, de a változás évében rendszerint nem jár még nagy forgalomemelkedéssel. A kölcsönzött könyvek száma csak 5%-kal emelkedett. Az új olvasók aktivitása még nem éri el a régiakét. (Egyes megyékben a tavalyihoz képest még csökkenés is mutatkozik, annak ellenére, hogy az olvasók száma nőtt.)

Valamivel csökkent az *egy olvasóra eső évi kötetforgalom* is. Az előző évben 21, az 1962-es évben pedig 20,4 volt a két hálózatban.

A tanácsi hálózat szilárdságát mutatja, hogy az olvasók számának tekintélyes növekedése ellenére az egy olvasóra eső kötetforgalom is emelkedett, mégpedig az

KÖNYVTÁRHÁLÓZATOK FŐBB ADATAI AZ 1962. ÉVBEN

Megye	A kötetek száma	Emelkedés 1961-hez %-ban	1000 lakosra jutó kötetek száma	Az olvasók száma	Emelkedés 1961-hez %-ban	Olvasók száma a lakosság %-ában	Kötetforgalom	Emelkedés 1961-hez %-ban	Egy olvasóra eső kötetforgalom
PEST									
tanácsi	451 464	25,0	565	72 694	21,6	9,1	1 641 975	23,0	22,4
szakszervezeti	186 283	9,2	235	24 084	31,5	3,0	354 309	38,5	13,0
összesen	637 747	20,0	800	96 778	23,8	12,1	1 996 284	25,8	20,6
SOMOGY									
tanácsi	424 675	12,0	1 155	67 181	15,0	18,2	1 204 985	17,7	18,0
szakszervezeti	79 356	35,6	215	9 477	168,0	2,6	90 578	17,2	9,5
összesen	504 031	27,9	1 370	76 658	23,4	20,8	1 295 563	17,4	16,9
SZABOLCS-SZATMÁR									
tanácsi	447 652	28,0	780	84 590	9,6	14,7	1 221 781	19,0	14,4
szakszervezeti	54 360	51,8	95	5 102	56,0	0,9	33 853	-29,5	6,6
összesen	502 012	30,4	875	89 692	11,6	15,6	1 255 634	15,5	14,0
SZOLNOK									
tanácsi	406 649	22,6	690	63 210	26,6	13,8	1 652 429	20,0	26,1
szakszervezeti	103 930	27,0	225	14 481	256,0	3,2	153 861	24,2	10,6
összesen	510 579	23,5	915	77 691	43,6	17,0	1 806 290	20,2	23,2
TOLNA									
tanácsi	295 517	23,0	1 120	43 556	17,0	16,5	1 005 438	22,0	23,0
szakszervezeti	65 339	-1,7	250	12 277	81,0	4,7	70 241	-5,5	5,8
összesen	360 856	17,5	1 370	55 833	26,9	21,2	1 075 679	19,6	19,3
VAS									
tanácsi	335 469	18,0	1 190	51 698	13,0	18,4	969 213	11,0	18,8
szakszervezeti	110 977	-8,9	395	17 335	-13,0	6,2	214 632	2,0	12,3
összesen	446 446	10,0	1 585	69 033	5,2	24,6	1 183 845	9,1	17,1
VESZPRÉM									
tanácsi	368 123	23,4	930	65 347	12,3	16,5	1 234 317	17,0	18,9
szakszervezeti	132 785	24,7	335	16 690	19,5	4,0	237 545	39,0	13,4
összesen	500 908	24,0	1 265	82 037	14,0	20,5	1 471 862	20,8	18,1
ZALA									
tanácsi	275 656	19,0	1 020	43 662	11,5	16,1	651 405	15,0	14,9
szakszervezeti	33 972	-16,0	125	10 463	126,0	3,9	123 410	82,0	11,8
összesen	309 628	10,3	1 145	54 125	23,9	20,0	774 815	22,0	14,3
MEGYÉK ÉS VÁROSOK BUDAPEST NÉLKÜL									
tanácsi	7 218 998	20,4	885	1 109 387	16,2	13,6	23 233 759	19,0	21,0
szakszervezeti	2 362 129	11,3	290	299 463	32,6	3,7	4 182 638	6,0	14,0
összesen	9 581 127	18,8	1 175	1 408 850	19,2	17,3	27 416 397	16,8	19,5
BUDAPEST									
tanácsi	1 273 627	15,2	690	143 476	12,8	7,8	5 679 901	17,0	39,6
szakszervezeti	2 211 309	-7,0	6 200	287 884	2,6	15,6	4 499 656	2,0	15,6
összesen	3 484 936	0,0	1 890	431 360	5,8	23,4	10 179 557	10,8	23,3
ORSZÁGOS ÖSSZESÍTÉS									
tanácsi	8 492 625	19,5	850	1 252 863	16,0	12,5	28 913 660	18,0	23,1
szakszervezeti	4 573 438	1,5	455	587 347	16,0	5,9	8 682 294	5,0	14,0
összesen	13 066 063	13,0	1 305	1 840 210	16,0	18,4	37 595 954	15,0	20,4

1961. évi 20,5%-ról 23,1%-ra. A szakszervezeti könyvtárakban az egy olvasóra jutó évi kötetforgalom némileg csökkent, az 1961-es 16,3-ról 14-re.

A tanácsi könyvtárak állományának forgási sebességében némi csökkenés mutatkozik az 1961. évihez képest (3,9-ről 3,4), amit azt mutatja, hogy az olvasók kiszolgálása némileg könnyebbé vált. A 3,4-es forgási sebesség ugyanis még mindig elég magas. A szakszervezeti könyvtárakban a forgási sebesség 1,8-ról 1,9-re nőtt, ami természetesen a már előbb említett alacsonyabb igénybevétellel áll összefüggésben.

Az adatokhoz nyújtott futólagos tájékoztatás sem teljességre, sem az egyes hálózatok összehasonlítására nem törekedett. Felesleges lett volna itt az egyes megyék közötti különbségeket is egyenként elemezni. Ezt a könyvtárosok a táblázatokból elvégezhetik.

Ami általános következtetést az elmondottakból levonhatunk, csak annyi, hogy mind a két hálózat *egészségesen fejlődik* s azok a *különbségek*, amelyek régen az igénybevétel fokában, a működési intenzitásában megmutatkoztak, fokozatosan csökkennek. A statisztikai adatok tanúsága szerint a következő időszakban — különösen azokban a könyvtárakban, ahol nincs főfoglalkozású könyvtáros, tehát elsősorban a községi és a kisebb szakszervezeti könyvtárakban — az olvasók aktivitásának fokozására kell gondot fordítani. Az olvasók számának növelése állandó feladat, de emellett az eddiginél többet kell törődni a már meglévő olvasókkal, hogy azok el ne maradjanak, hogy rendszeresen olvassanak. Erre és az olvasás irányítására kell összpontosulnia a könyvtári propagandamunkának is.

Az 1963-ban megjelenő ajánló és helyismereti bibliográfiák

A Könyvtártudományi és Módszertani Központ a Művelődésügyi Minisztériumtól kapott felhatalmazás és az Országos Könyvtártudományi és Dokumentációs Tanács bibliográfiai szakbizottságának döntése alapján a következő bibliográfiák megjelenéséhez járult hozzá:

Általános tárgykör

Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár:
Az általános műveltség könyvei.

Egészségvédelmi tárgykör

Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár:
Népszerű egészségügyi könyveink.
Ajánló album.

Műszaki tárgykör

Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ:
Korszerű befogó készülékek
Hegesztés
Öntészet
Hőkezelés
Gépkocsijavítás
Műanyagfeldolgozás
Híradástechnikai alkatrészek gyártása

Mezőgazdasági tárgykör

Országos Mezőgazdasági Könyvtár és Dokumentációs Központ:
Zöldségtermesztés
Kemizálás a mezőgazdaságban
Takarmánytermesztés
Búzatermesztés
Megyei Könyvtár, Kecskemét:
Borászati bibliográfia
Kajsi és rózsabarakc
Korszerű öntözési módszerek a zöldségtermesztésben. (TSz-akadémiáknak.)
Megyei Könyvtár, Szekszárd:
Középfokú mezőgazdasági könyvek
Megyei Könyvtár, Zalaegerszeg:
Mezőgazdasági bibliográfia (szűkebb témája ismeretlen, megjelenés alatt)

Művészeti tárgykör

Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár:
Liszt Ferenc
Michelangelo
Zenetörténeti könyveink. Ajánló bibliográfiai album.

a./szépirodalom

Irodalomnépszerűsítő tárgykör

Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár:

Ajánló bibliográfia az új magyar irodalomról
Történelem regényekben. Újkor
Amerika irodalma

b./egyed írók

Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár:

Fegyin
Solohov
Gorkij
Barbusse
Brecht
Thackeray

Megyei Könyvtár, Eger:

Bródy Sándor
Gárdonyi Géza

Gyermekkönyvtári tárgykör

Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár:
Gyermekkönyvtári címjegyzék.
A mi világunk. Ismeretterjesztő gyermekirodalom.

Helyismereti tárgykör

Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár:
Budapest története I—VII. (Tudományos bibliográfia, 1963-ban megjelenik az I—III. kötet.)

Fővárosunk, Budapest.

Egyetemi Könyvtár Debrecen:

Debreceni folyóirat- és hírlap-cím-bibliográfia (1962-ről áthúzódo munka).

Egyetemi Könyvtár Szeged:

A szegedi Tudományegyetem kiadványainak bibliográfiája 1921—1961.

A szegedi periodikák bibliográfiája.

„Az Igazság” története (1918—1919) (függelékben repertórium).

Megyei Könyvtár Veszprém:

Veszprém megye helyismereti forrásainak jegyzéke (1909—1962).

Megyei Könyvtár Hódmezővásárhely:

Hódmezővásárhely sajtó-bibliográfiája.
Hódmezővásárhely a képzőművészetben.

Megyei Könyvtár Miskolc:

A helyismereti segédkönyvtári anyag nyomtatott katalógusa.

A helyismereti gyűjtemény 1961—1962. évi gyarapodásának nyomtatott katalógusa.

1919-es borsodi sajtó-bibliográfia.